

1504 Waterschap Oude Appelaar, 1597-1958

- [INLEIDING](#)
- [INVENTARIS](#)
- [1 Algemeen](#)
- [2 Bestuur](#)
- [5 Functionarissen en personeel](#)
- [4 Archief](#)
- [5 Financiën](#)
- [5.1 Rekeningen met bijlagen](#)
- [5.2 Andere stukken](#)
- [5.3 Omslag](#)
- [6 Eigendommen](#)
- [7 Kunstwerken](#)
- [7.1 Algemeen](#)
- [7.2 Waterkeringen](#)
- [7.3 Wegen](#)
- [7.4 Waterbeheersing](#)
- [7.4.1 Waterleidingen](#)
- [7.4.2 Sluis](#)
- [7.4.3 Bemaling](#)

INLEIDING

INVENTARIS VAN HET ARCHIEF VAN HET WATERSCHAP OUDE APPELAAR, 1597 - 1958

door G.W.G. Van Bree.

Uit: De oude archieven van het waterschap 'De Striene'.
(Geïntervieweerd en uitgegeven in opdracht van van het Hoogheemraadschap de Brabantsche Bandijk, 1969)

HET WATERSCHAP 'DE STRIENE'

Algemene inleiding

Het gebied, dat in 1958 bij besluit van Provinciale Staten van Noord-Brabant werd begrepen in het nieuw opgerichte grote waterschap De Striene, omvat het gedeelte van de provincie gelegen tussen de rivier Mark en Dintel, Het Hollandsch Diep, de Krammer, het kanaal van Zevenbergen en de Roode Vaart, ter grootte van omtrent 11.000 hectaren. In dit gebied zijn de gemeenten Willemstad, Fijnaart, Standdaarbuiten (deze drie geheel), Klundert en Zevenbergen (deze twee gedeeltelijk) gelegen. Het constitutiebesluit bevat tevens de opheffing van de hierin gelegen waterschappen Ruigenhil, Oude Heijningen, Oude Fijnaart, Mooie Keene, Sabina Henricapolder, Beaumondspolder, Elisabethpolder, Jufvrouwenpolder, Oude Appelaar, Groote Torenspolder, Nieuwland of Mancina Winterpolder, Prins Hendrik - of Mancina Zomerpolder, Oudland van Standdaarbuiten, de Noord-Toren, Oost- en West Meerenspolder en Niervaert. De archieven van deze waterschappen zijn overgegaan naar het bestuur van het nieuwe waterschap 'De Striene'.

Het gebied van De Striene is in het verleden op staatkundig gebied rijk gevarieerd geweest. Op het einde van de 18e eeuw was het verdeeld over zes jurisdicties te weten: Standdaarbuiten, Fijnaart en Heijningen (heerlijkheden onder de Markies van Bergen op Zoom), Willemstad (heerlijkheid en stad onder het huis van Oranje, oorspronkelijk echter toebehorend aan de markies van Bergen op Zoom), Klundert en Zevenbergen (heerlijkheden onder het huis van Oranje. Zevenbergen voorheen echter met eigen heren of heren uit grote Zuid Nederlandse geslachten). Standdaarbuiten, Fijnaart, Heijningen en Willemstad behoorden onder het hertogdom Brabant, Klundert en Zevenbergen behoorden tot het graafschap Holland

Wenden wij onze blik verder in de geschiedenis, dan wordt ook dit beeld weer gewijzigd. Rond 1250 zijn in dit gebied twee heren partij: de heer van Breda en de heer van Strijen. De laatste had ongeveer het gebied van de huidige gemeenten Klundert en Zevenbergen, Breda de rest. In 1290 valt de heerlijkheid Breda uit elkaar in een heerlijkheid Breda en een heerlijkheid Bergen op Zoom alsmede een groot gebied, dat gemeenschappelijk beheerd werd. Onder dit laatste gebied vallen de latere gemeenten Willemstad, Fijnaart en Standdaarbuiten. Van Strijen splitst zich onder een jongere tak uit de familie van Strijen de heerlijkheid Zevenbergen af, later eveneens Klundert of Niervaert. Zevenbergen groeide allengs los van haar band met Strijen en leidde sinds 1427 een geheel onafhankelijk bestaan. Niervaert (Klundert) werd in 1362 door de heer van Strijen te leen gegeven aan Jan van der Leck, zoon van de heer van Breda. Sindsdien volgt het de heren van Breda uit de geslachten Polanen en Nassau. Het gemeenschappelijk gebleven gebied uit het oude land van Breda werd in 1458 door de heren van Breda en Bergen op Zoom verdeeld.

De verdelingsregeling muntte niet uit door duidelijkheid al had de heer van Bergen wel de beste papieren. In 1510 besliste de Grote Raad van Mechelen in een geschil tussen Bergen en Breda en wees Standdaarbuiten, Bloemendael, Zomerland, de Meeren, Heijningen en Fijnaart toe aan de heer van Bergen en Bouwensland en de Nieuwe Amer aan beide heren gezamenlijk. De twee laatste gebieden liggen in de uiterste noordoosthoek van het oude gemeenschappelijke land, ter plaatse waar reeds in 1458 twijfel en geschil was ontstaan. In 1519 deed Jheronimus van der Noot, kanselier van Brabant, als arbiter uitspraak tussen beide heren, waarbij Bouwensland en de Nieuwe Amer voor tweederde en een gedeelte van Standdaarbuiten aan de graaf van Nassau als heer van Niervaert werd toegewezen. De grenzen zijn dan ongeveer tot rust gekomen. Bergen bezit nu de Gorzen, Standdaarbuiten, Fijnaart, Heijningen, Ruigenhil en de Meeren. Niervaert (Nassau) bezit het grootste gedeelte van Bouwensland en Nieuwe Amer benevens de gorzen welke steeds onder de heerlijkheid van Niervaert hadden behoord. Zevenbergen bezat de Zandberg en de Nieuwendijk. Zevenbergen werd later nog vergroot met de gorzen van de Meeren, die in 1527 door de heer van Bergen aan de heer van Zevenbergen werden afgestaan. Eén wijziging kwam later nog tot stand; de polder Ruigenhil met het gelijknamige dorp - nu bekend als Willemstad - werd in de 80-jarige oorlog gedeeltelijk door de prinsen van Oranje aan de markiezen van Bergen op Zoom ontfutseld. In 1648 kwam Zevenbergen uit het bezit van het hertogelijk huis Aremberg en Aarschot in handen van Amalia gravin van Solms, weduwe van stadhouder prins Frederik Hendrik. Via haar is het overgegaan in de domeinen van de prinsen van Oranje-Nassau. Op de grenzen van een en ander heeft dit laatste echter geen invloed gehad.

Het waterschap Oude Appelaar

Inleiding

Na de bedijking van de Oude Fijnaart in 1548 bleef ten zuiden van deze nieuwe polder een uitgestrekt gorzenveld liggen. Het gors was al hoog en in principe rijp voor bedijking. In 1578 deden Jacob de Heelt en Adam Mulant op verzoek van mr. Cornelis van der Heyden, rentmeester van het markiezaat van Bergen op Zoom in Fijnaart en Ruigenhil, verslag van een door heb gehouden visitatie of het gors, genaamd Schuddebeurs, te bedijken zou zijn. Zij kwamen tot de conclusie, dat de bedijking zeer wel mogelijk was, doch ontraadden het leggen van een winterdijk wegens de hoge kosten en het betrekkelijk klein areaal landen dat hieronder begrepen zou worden. Het gors was volgens meting ruim 396 gemeten groot en vergde een dijk van 678 roeden en verhoging van een veerdam ter lengte van 207 roeden. Ieder gemet zou zo met 2 roeden, 4 voeten en 3 duimen dijk belast zijn. De kosten werden door de heren geschat op ruim 3850 ... Dit werk is inderdaad uitgevoerd.

Op 29 december sloot Gerard Grammaye een contract met de markies van Bergen op Zoom over de koop van de gorzen genaamd schuddebeurs en Appelaar. De bedijking van de Appelaar kwam echter voorlopig nog niet tot stand. Grammaye bepaalde eerst zijn volle aandacht op de bedijking van de Oude Heyningen.

Op de kaart van Jan Symonszoon uit 1950 staat de Schuddebeurs als een in acht kavels bekaad gebied aangegeven. Het visitatierapport uit 1578 spreekt over drie toe te dammen krekken, welke nog zeer duidelijk op de kaart zichtbaar zijn. De ingelanden van de Schuddebeurs hadden van de markies van Bergen op Zoom de visserij in de krekken en binnendijkse wateringen in leen verkregen. Dit leen is op 3 april 1591 door Guilliam Handt, als bezetman der ingelanden, voor het Leenhof van Bergen verheven. In de 18e eeuw blijkt dit leen van weinig of geen waarde meer te zijn, omdat de krekken grotendeels aangegroeid of toegedempt waren.

Na de bekading van Schuddebeurs lagen het dorpsgors en de Appelaar nog onbedijkt. Plannen hiertoe bestonden er echter wel. Zelfs de wenselijkheid van overplaatsing van het gehele dorp Fijnaart naar het nieuw te bedijken gebied is door een belanghebbende opgeworpen. Eerst in 1597 of 1598 is de Appelaar en het Dorpsgors met de Schuddebeurs in een gemeenschappelijke dijkage gebracht. De Appelaar werd daarna verdeeld in acht kavels (Schuddebeurs had al 8 kavels) en het Dorpsgors, ook wel genaamd Dorps- en Slobgors, in een niet nader aangegeven aantal.

Hoe het polderbestuur in de eerste jaren van het bestaan der polder geformeerd was is wegens het ontbreken van archiefstukken nog onduidelijk. In de 18e eeuw treedt aanvankelijk slechts een dijkgraaf met één gezworene op. In 1745 legde Pieter Nieuwland in de bestuursvergadering zijn commissie als gezworene over, waarna het bestuur uit twee gezworenen en een dijkgraaf bestond. In 1815 blijkt deze samenstelling nog ongewijzigd. Rond 1830 is er echter weer één gezworene; de tweede is geruisloos uit de bestuursnotulen verdwenen. Volgens het bijzonder reglement van het waterschap van 1865 werd het waterschapsbestuur gebracht op een dijkgraaf, twee gezworenen en een secretaris-penningmeester. Tot aan de opheffing van het waterschap in 1958 is hierin geen wijziging meer gebracht.

Het waterschap de Oude Appelaar maakte reeds in 1953 bij Gedeputeerde Staten bezwaren kenbaar tegen de door Provinciale Waterstaat uitgevoerde werkzaamheden in de polder, waarin het bestuur een vooruitlopen zag op een nog niet aangenomen reorganisatieplan. In 1954 spraken stemgerechtigde ingelanden zich in principe uit tegen de door G.S. voorgestelde reorganisatie en combinatie van waterschappen. Op 26 april 1957 richtten de besturen van Beaumondspolder, Jufvrouwenpolder, Oude Appelaar, Sabina Henricapolder, Elisabethspolder en Groote Torenspolder zich tot provinciale staten met het verzoek hun

waterschappen niet in het door G.S. voorgestelde reorganisatieplan op te nemen, doch tot een afzonderlijk waterschap te constitueren. De ingelanden van de Oude Appelaar spraken zich unaniem uit tegen reorganisatie met het motief, dat in herplaatsing van het in 1953 vernielde gemaal - eventueel in combinatie van de Grootte Torenpolder - de beste en doelmatigste oplossing van de ontwateringsproblemen te vinden was. Ook een later nog ingediend bezwaar bij de Kroon tegen het inmiddels door Provinciale Staten aangenomen reorganisatieplan liep op niets uit. Op 1 juli 1958 werd het waterschap opgeheven en ondergebracht in het nieuwe grote waterschap 'De Striene'.

De uitwatering van de polder geschiedde op de rivier de Mark en Dintel door middel van een stenen sluis, voorzien van een paar puntdeurtjes en een schuif. In 1807 werd deze sluis geheel vernieuwd. Tot 1920 is dit de enige uitwateringsmogelijkheid van de polder gebleven. In dat jaar bouwde men een gemaal, voortgedreven door een zuiggasmotor, met een capaciteit van 30 kubieke meter per minuut. Deze motor is in 1948 vervangen door een dieselmotor. Bij de watersnood van 1 februari 1953 werd het gemaal geheel ondermijnd, stortte in de langsgelegen buitenhaven en ging verloren. Het oude sluisje bleef echter intact en was in staat de polder op natuurlijke wijze watervrij te maken. Aanvankelijk lag het in de bedoeling ter plaatse van het oude gemaal een noodbemaling op te stellen. Daar voor het droogmalen van de aangrenzende Jufvrouwenpolder het bestaande vijzelgemaaltje onvoldoende was en hier een noodgemaal bijgeplaatst moest worden besloot de Provinciale Waterstaat een noodbemaling in de Oude Appelaar te plaatsen, maar de polder te doen bemalen door het bestaande gemaal van de Jufvrouwenpolder en het daarbij te plaatsen noodgemaal. Het waterleidingstelsel van de Oude Appelaar kon op betrekkelijk gemakkelijke wijze met dat van de Jufvrouwenpolder in verbinding worden gebracht. De plannen van de ingelanden om te bemaling te herbouwen stuitte af op het verzet van Gedeputeerde Staten, die de nieuw geschapen toestand redelijk vonden in afwachting van verdergaande reorganisatieplannen. Op de klachten van het polderbestuur, dat de afwatering zo slecht was, antwoordde de provincie die beter te achten dan voorheen! Een eigen bemaling heeft het waterschap tot aan zijn opheffing in 1958 dan ook niet meer gehad. Nu wordt het gebied bemalen door een nieuw gemaal op de Dinteldijk bij de Elisabethspolder, samen met verschillende andere polders. De polder heeft steeds betrekkelijk veilig gelegen tegen watervloeden. Al in 1615 werd de gevaarlijke westzijde beschut door de Jufvrouwenpolder. Ten noorden lag de reeds eerder bedijkte Oude Fijnaart. In 1649-1650 werden de zuidelijk en oostelijk gelegen Grootte Torenpolder en Henri%ottepolder of Boerengors bedijkt of bekaad. Toch werd het waterschap bij de watersnood van 1953 overstroomd, doch met water komende uit de Jufvrouwenpolder, doordat de tussen beide polders gelegen dijk ten behoeve van een geprojecteerde provinciale weg gedeeltelijk was vergraven. Het water werd door de oude sluis op natuurlijke wijze geloosd op de Mark en Dintel. Op 24 februari was de polder weer droog.

Het archief

Ook dit polderarchief is zeer onvolledig bewaard gebleven. Vanouds werd het bewaard op het dorps huis van Fijnaart in de kassen der respectievelijke polders (zie hiervoor de inleiding van het waterschap Oude Fijnaart). De ouderdom van de stukken klom op tot 1626 en omvatte een vrijwel complete serie rekeningen van 1626-1879, benevens begrotingen en bestekken uit de 18e en 19e eeuw. Tot 1921 heeft het berust op het dorps- of gemeentehuis van Fijnaart. Op een enkele uitzondering na zijn al deze stukken verloren gegaan. Ook hier moet worden opgemerkt, dat vandalisme welig huisgehouden heeft. Sinds c. 1880 is het archief beter verzorgd. Over de inventarisatie zijn geen bijzonderheden te vermelden. Het archief beslaat ruim één meter planklengte.

Toevoeging

Als gevolg van een gewijzigd inzicht met betrekking tot het beheer van archieven is door het Regionaal Archief West-Brabant aan het einde van de 20e eeuw besloten het 'systeem' van verzamelinventarissen (meerdere inventarissen van gelijksoortige archiefvormende instellingen in één deel) te verlaten en deze te vervangen door afzonderlijke inventarissen per archiefvormer.

Bovenstaande inleiding is in detail op deze nieuwe situatie aangepast.

Zevenbergen, december 2002.

M.A.M. Voermans

INVENTARIS

1 Algemeen

1. Acte van transport voor schout en schepenen van Fijnaart door Jacob van Severdonck, schout en dijkgraaf van Standdaarbuiten als gemachtigde van het Huis van Bergen, aan Willem Stoop Dirxe, oud-burgemeester van de stad Dordrecht, van 17 gemeten 225 roeden land in de Slobbengors, west de nieuwe zeedijk, zuid de Westkreek, noord de Oud-Fijnaartse dijk, oost de landen van de raadsheren mr. Andries Kestels en Jasper van Kinschot, gelegen voor het dorp van Fijnaart, onder zekere voorwaarden in de acte nader omschreven, 1597 september 26. 1 omslag

N.B: Authentiek afschrift van de secretaris J.W. Maris d.d. 12 maart 1796. Met een 19e eeuwse copie. Dit land staat bekend als de zgn. 'Stoopecavel'.

2. Aantekeningen betreffende de polder Oude Appelaar, z.d. ca. 1800 (met copie). 2 stukken

3. Stukken betreffende het bijzonder reglement voor het waterschap, 1865-1958. 1 omslag

4. Verordening regelende de wijze van afkondiging van keuren of politieverordeningen, 1882. 1 stuk

5. Stukken betreffende de keur of politieverordening voor het waterschap, 1882-1933. 1 omslag

6. Stukken betreffende de reorganisatie der waterschappen in noord-west Noord-Brabant, de opheffing van het waterschap en de oprichting van het waterschap en de oprichting van het waterschap 'De Striene', 1953-1958. 1 omslag

7-16. Ingekomen circulaire en aanschrijvingen van het landelijk en provinciaal bestuur, 1884-1958. 10 omslagen

7. 1884-1929

8. 1931-1939

9. 1940-1941

10. 1942-1944

11. 1945-1947

12. 1948-1950
13. 1951-1952
14. 1953-1954
16. 1957-1958

2 Bestuur

17. Register bevattende de notulen en besluiten van dijkgraaf en gezworenen en stemgerechtigde ingelanden, alsmede minuten van uitgaande brieven en afschriften van belangrijke ingekomen stukken, 1811-1880. 1 deel

N.B.: Het deel bevat tevens notulen van vergaderingen van de Oude Fijnaart, 1811, 1828, 1832, de Mancia Winterpolder, 1811, de Keenepolder (de Mooie Keene), 1811, 1828, 1832, de Jufvrouwenpolder, 1811, 1814, de Elisabethspolder, 1811, 1814, de Slobbegors, 1814, de Henriëttepolder, 1811, 1814, 1832, en de Groote Torenpolder, 1832.

18. Register bevattende de notulen en besluiten van het dagelijks bestuur van de dijkgraafen gezworenen van stemgerechtigde ingelanden, minuten van uitgaande brieven en afschriften van belangrijke ingekomen stukken, 1880-1931. 1 deel

19. Register bevattende de notulen van vergaderingen van dijkgraaf en gezworenen en stemgerechtigde ingelanden, 1931-1957. 1 deel

20. Reglement van orde voor de vergaderingen van stemgerechtigde ingelanden, 1904. 1 stuk

21-23. Lijsten van stemgerechtigde ingelanden, 1895-1957/58. 3 omslagen

21. 1895-1929/30.
22. 1930/31-1945/46.
23. 1946/47-1957/58.

5 Functionarissen en personeel

24-25. Stukken betreffende de dijkgraaf en gezworenen, 1880-1957. 2 omslagen

24. 1880-1883.
25. 1893-1957.

26. Rooster van aftreding van de leden van het dagelijks bestuur, 1932-1958. 1 deeltje

27. Stukken betreffende het personeel in dienst van het waterschap in het algemeen, 1931-1952. 1 omslag

28. Stukken betreffende de pensioenen van het personeel in het algemeen, 1925-1958. 1 omslag

29. Stukken betreffende de secretaris-penningmeester, 1881-1957. 1 omslag

30. Stukken betreffende de sluiswachters en de machinist, 1915-1958. 1 omslag

31. Stukken betreffende de polderbode, 1940-1953. 4 stukken

4 Archief

32. Inventaris van het archief, opgemaakt 1848 (aangevuld tot 1880). 1 deeltje

33. Extract-resolutie van de Raad der Gemeente Fijnaart en Heijningen betreffende het eigendom van de archiefkassen langs de stookplaats in de raadkamer van het gemeentehuis, 1848. 1 stuk

5 Financiën

5.1 Rekeningen met bijlagen

34-115. Rekeningen en bijlagen, 1650/51, 1877-1957/58. 78 omslagen, 3 katernen en 2 stukken in 1 omslag

Toelichting. De rekeningen van het waterschap de Oude Appelaar zijn bewaard gebleven vanaf het dienstjaar 1877, met bijlagen vanaf 1880, met twee stukken uit het jaar 1650. Van de dienstjaren 1885-1892 ontbreken de bijlagen; de begrotingen van deze jaren zijn echter wel bewaard gebleven. De vernietigbare stukken uit de bijlagen van de rekeningen zijn verwijderd met ingang van het dienstjaar 1921/22. De rekeningen, begrotingen en bijlagen zijn per dienstjaar in omslagen verenigd.

34. Bijlagen bij de verloren gegane rekening van 1650/51

van Willem Lzn. van Dis.

35. 1877

36. 1878

37. 1879

van A.J.J.C. van der Poest Clement.

38. 1880.

39. 1881.

van Dirk van Dis.

N.B.: Van de dienstjaren 1885-1892 zijn uitsluitend de rekeningen en de begrotingen bewaard gebleven.

40. 1882

41. 1883

42. 1884

43. 1885

44. 1886

45. 1887

46. 1888

47. 1889

48. 1890
49. 1891
50. 1892
51. 1893
52. 1894
53. 1895
54. 1896
55. 1897
56. 1898
57. 1899
58. 1900
59. 1901
60. 1902
61. 1903
62. 1904/05
63. 1905/06
64. 1906/07
65. 1907/08
66. 1908/09
67. 1909/10
68. 1910/11
69. 1911/12
70. 1912/13
71. 1913/14
72. 1914/15
73. 1915/16
74. 1916/17
75. 1917/18
76. 1918/19
77. 1919/20
78. 1920/21
79. 1921/22
80. 1922/23
81. 1923/24
82. 1924/25
83. 1925/26
84. 1926/27
85. 1928/29
86. 1928/29

van Martinus Johannes Teunis Sneep

87. 1929/30
88. 1930/31
89. 1931/32
90. 1932/33
91. 1933/34
92. 1934/35
93. 1935/36
94. 1936/37

95. 1937/38
96. 1938/39
97. 1939/40
98. 1940/41
99. 1941/42
100. 1942/43
101. 1943/44
102. 1944/45
103. 1945/46
104. 1946/47
105. 1947/48
106. 1948/49
107. 1949/50
108. 1950/51
109. 1951/52
110. 1952/53
111. 1953/54
112. 1954/55
113. 1955/56
114. 1956/57
115. 1957/58

5.2 Andere stukken

116. Stukken betreffende de statistiek der financiën, 1888-1906/07, 1940-1956. 1 omslag

117. Stukken betreffende het beheer der geldmiddelen, 1935-1950. 1 omslag

118. Stukken betreffende de door het waterschap gesloten tijdelijke en vaste geldleningen, 1920-1958. 1 omslag

119. Stukken betreffende de heffing van havengelden in de haven van het waterschap, 1892-1932. 1 omslag

5.3 Omslag

120. Legger der belastbare percelen, aangelegd 1865. 1 deel

121. Legger der belastbare percelen, aangelegd ca. 1920. 1 deel in plano

122-124. Kohieren van geheven omslagen, 1885-1957/58. 3 omslagen

122. 1885-1939/40.

123. 1940/41-1949/50.

124. 1950/51-1957/58.

6 Eigendommen

125. Stukken betreffende de uitoefening van het visrecht in het waterschap, 1852, 1956-1957. 1 omslag

126. Stukken betreffende de verkoop en verpachting van kwal, grasgewas en roerende goederen, 1883-1950. 1 omslag

127. Stukken betreffende de verzekering der eigendommen, 1896-1958. 1 omslag

128. Acte waarbij het waterschap en W. van Dis Czn. enkele stukjes grond ruilen, 1920. 2 stukken

7 Kunstwerken

7.1 Algemeen

129. Verslagen betreffende de toestand van het waterschap in het algemeen en de uitvoering der kunstwerken, 1950-1956. 1 omslag

130. Stukken betreffende de afwikkeling der oorlogsschaden, 1945-1952. 1 omslag

131. Stukken betreffende de afwikkeling der waternoodsschaden, 1953-1957. 1 omslag

7.2 Waterkeringen

132. Legger der waterkeringen onder beheer van het waterschap, 1905. 1 omslag

133. Stukken betreffende de handhaving van het verbod tot het bewerken van dijktafsluitingen, alsmede de hierop verleende ontheffingen, 1905-1957. 1 omslag

N.B.: Zie ook inv. nr. 136.

7.3 Wegen

134. Stukken betreffende de Appelaarseweg (de provinciale weg Oud Gastel-Fijnaart), 1883-1956. 1 omslag

135. Stukken betreffende de aanleg van de tramlijn Oud Gastel - Willemstad over de Appelaarseweg, het onderhoud en de hierover met het waterschap gevoerde correspondentie, 1906-1908, 1933-1937. 1 omslag

136. Stukken betreffende de Oude Appelaarsedijkweg, 1920-1957. 1 omslag

7.4 Waterbeheersing

7.4.1 Waterleidingen

137. Legger der waterleidingen onder beheer van het waterschap, 1878. 1 deel in plano

138. Stukken betreffende de legger der waterleidingen, 1917-1941. 1 omslag

139. Bestekken voor uit te voeren werken aan de polderwaterleidingen, 1881-1886, 1922. 1 omslag

140. Stukken betreffende het onderhoud en de verbetering der polderwaterleidingen, 1911-1956. 1 omslag

141. Stukken betreffende een proces tussen het waterschap en C. Traats te Fijnaart inzake wederrechtelijke vergraving van land bij de verbetering van de waterleiding 'De Oude Haven'. 1932-1935. 1 omslag

142. Stukken betreffende de handhaving van de politieverordening op de waterleidingen, 1937-1942. 1 omslag

143. Stukken betreffende de verontreiniging van het water in de polderwaterleidingen, 1903-1943. 1 omslag

144. Stukken betreffende aan derden verleende vergunningen tot het uitvoeren van werken in of bij de waterleidingen, het plaatsen van molens, palen, enz., 1856-1957. 1 omslag

7.4.2 Sluis

145. Stukken betreffende de verbetering van de uitwateringssluis, 1882-1945. 1 omslag

7.4.3 Bemaling

146. Stukken betreffende een geschil tussen het waterschap en enkele ingelanden inzake de oprichting van een stoomgemaal, 1883. 1 omslag

147. Stukken betreffende de bemaling van de polder, 1920-1956. 1 omslag